

رویکرد اتحادیه عرب به بحران سوریه

علی آدمی^{۱*}، رامین بخشی تلیابی^۲

۱- عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی (ره)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی (ره)

چکیده

تعلیق عضویت سوریه در اتحادیه عرب در نوامبر ۲۰۱۱ به عنوان نقطه عطف در اتحادیه عرب با ۶۶ سال سابقه به شمار می‌رود با محکوم کردن رژیم لیبی و سوریه برای استفاده نامتناسب از خشونت علیه مردم خود، سعی در سوء استفاده از حقوق مردم عرب دارد. این حرکت اتحادیه عرب به دور از اندیشه‌های ملی‌گرایی عرب و اتحادیه عرب در دستیابی به وحدت عربی و یکپارچگی بیشتر با سیستم بین‌المللی است. از سوی دیگر با وجود سیستم استبدادی بسیاری از کشورهای عضو اتحادیه عرب احترام به تصمیم‌های اتحادیه عرب به عنوان گامی به حمایت از دموکراسی بسیار دشوار است. مواضع دموکراتیک اتحادیه عرب حاصل از فشارهای انقلاب در منطقه است نه هماهنگی منافع کشورهای عضو. اگر چه تقویت دموکراسی در منطقه تمایل غیر واقعی کشورهای عضو اتحادیه است اما این تصمیم‌ها فشار وارد شده به هر عضو نسبت به فکر کردن در مورد تغییر و در نتیجه هموار کردن راه برای روند اصلاحات دموکراتیک است.

واژه‌های کلیدی: بحران سوریه، رویکرد، اتحادیه عرب، سال ۲۰۱۱.

مقدمه

واقعیت‌های جدید سیاسی در سراسر شمال آفریقا و خاورمیانه نقش سازمان‌های منطقه‌ای مانند اتحادیه عرب بیشتر شده است اتحادیه عرب در سال ۱۹۴۵ به دنبال ترویج روابط نزدیک میان کشورهای عرب، طرفداری از استقلال و حاکمیت کشورهای و بحث در مورد مسایل مربوط به اعراب تاسیس شد. با این حال در بهار عرب، اتحادیه عرب در حال حاضر یک بازیگر مهم در منطقه است از زمان تاسیس اتحادیه عرب در سال ۱۹۴۵ این اتحادیه هدف سیاسی خود را به حمایت از منافع کشورهای عضو اتحادیه محدود کرده است در این راستا به رسمیت شناختن و حمایت همه جانبه از مخالفان سوریه یک اقدام مهم به شمار می‌رود که این اقدام اتحادیه در مورد سوریه خلاف اهداف مندرج در منشور سازمان است و عملاً سازمان علیه یکی از اعضای خود وارد عمل شده است. نقش فعال و دخالت‌های اخیر اتحادیه در لیبی و سوریه اولین نشانه‌های تغییر سیاست سنتی اتحادیه است و این یک ساختار شکنی در اتحادیه عرب برای ورود به اتخاذ تصمیمات مشترک در امور داخلی کشورهای عربی است. نگاهی به تاریخ اتحادیه عرب شکست این اتحادیه را برای اتخاذ تصمیم‌های مشترک در امور داخلی عربی را نشان می‌دهد. به دور از جلب رضایت انتظارات مردم برای تغییرات دمکراتیک اتحادیه برای حفظ وضعیت موجود و موقعیت خود در دهه‌های گذشته خواسته‌های شهروندان کشورهای عضو اتحادیه عرب را نادیده گرفته است. تداوم اختلافات در درون حکومت‌های عربی و تنش‌های فرقه‌ای و دخالت یک قدرت جهانی مانند امریکا در منطقه نقش مهمی در شکست

اتحادیه برای جلوگیری از بازی و حل و فصل مناقشات منطقه‌ای داشته است و اتحادیه متوجه همکاری‌های سیاسی اقتصادی بین کشورهای عضو نیست. تعلیق مصر در اتحادیه عرب به عنوان یکی از تصمیم‌های استثنایی اتحادیه پس از پیمان کمپ دیوید هیچ نتیجه عملی در بر نداشت و با بازگشت مجدد مصر به اتحادیه در سال ۱۹۸۹ بدون هیچ گونه تغییری در موقعیت خود نسبت به اسرائیل نشان از آن دارد که اتحادیه عرب تاثیر موثری را نمی‌تواند اعمال کند و اخیراً نیز اتحادیه عرب ناتوانی خود را در طول تهاجم امریکا به عراق نشان داد و به عنوان نهادی نا کار آمد و بی معنی در چشم مردم عرب نشان داده شده است. با این حال تحولات اخیر خاورمیانه و شمال آفریقا در اوایل سال ۲۰۱۱ نقش جدیدی را متناسب با این تحولات برای اتحادیه عرب رقم زده است شروع انقلابات در خاورمیانه کشورهای منطقه را به لرزه در آورده است. انقلاب‌های عربی از یک کشور به کشور دیگر سرایت می‌کند و با کنار زدن رژیم‌های استبدادی از جمله بن علی در تونس، مبارک در مصر و قذافی در لیبی بسیاری از کشورهای منطقه در معرض خطر قرار داده است. با به هم خوردن توارن قدرت در منطقه این انقلاب‌ها منطقه را بیشتر در معرض مداخله خارجی و در نتیجه واکنش‌های منطقه‌ای به این تحولات به یک نیاز ضروری تبدیل شده است. علاوه بر این ترس برخی از رهبران کشورهای عضو اتحادیه از گسترش تقاضا برای آزادی و دمکراسی به کشورهای خود احساس نیاز ضروری برای پیگیری یک سیاست فعال به منظور کنترل پیشرفت این انقلابات دارند. در این شرایط اتحادیه عرب به دنبال چالش‌های جدید به بازیگر اصلی در سیاست منطقه‌ای تبدیل شده است.

افزایش فعالیت اتحادیه عرب در پی بیداری اسلامی یکی از ضرورت‌های منطقه‌ای است که شرایط بین‌المللی نیز نقش و کارکرد جدید اتحادیه را تشویق و تایید می‌کند. حضور منطقه‌ای اتحادیه عرب به خصوص با همراهی کشورهای غربی که می‌توانند سیاست‌های منطقه‌ای خود پس از تجاوز به عراق و افغانستان را هماهنگ کنند و اتحادیه عرب زمینه را برای ارایه نقش فعال تر با شروع بیداری اسلامی کسب کرده است. و تصمیم اتحادیه عرب به تعلیق عضویت لیبی و تلاش در شورای امنیت سازمان ملل متحد برای ایجاد منطقه پرواز ممنوع در لیبی برای محافظت از غیر نظامیان از جمله فعالیت‌های اتحادیه از ابتدای انقلابات منطقه بوده است. در ادامه نیز کشورهای اتحادیه عرب از اعمال فشار بر دولت سوریه و تعلیق عضویت آن در اتحادیه عرب و اعمال تحریم‌ها علیه این کشور حمایت کرده است که این تصمیم اتحادیه نشانه‌ای از حرکت به دور از اندیشه‌های ملی‌گرای عربی و وحدت عربی در تعقیب یکپارچه سازی با سیستم بین‌المللی است. اگر چه این تصمیم‌های اتحادیه عرب خاص به نظر می‌رسد به میزان قابل توجهی در جهت شکل دادن به نظم آینده منطقه است. در نتیجه تجزیه و تحلیل از تحول نقش و کارکرد اتحادیه عرب در پی تحولات اخیر برای پیش بینی آینده منطقه بسیار مهم است. اگرچه این تصمیم عجیب به نظر می‌رسد، اما می‌تواند نقش موثری در آینده منطقه یعنی تداوم بحران در منطقه داشته باشد. مطالعه در دست، شامل سه بخش است. بخش اول به تاریخچه و زمینه‌های تاریخی شکست اتحادیه به عنوان میانجی در مناقشات می‌پردازد بخش دوم به طرح سیاست‌های اتحادیه عرب، تصمیم‌گیری و واکنش‌های مربوط به بحران

سوریه و بررسی اقدامات اتحادیه عرب به عنوان یک سازمان منطقه‌ای پرداخته است. بخش سوم به بررسی پویایی‌های منطقه‌ای که نقش حیاتی در بحران کنونی با توجه به موقعیت و منافع مختلف بازیگران منطقه‌ای و جهانی در بحران سوریه است.

تاریخچه اتحادیه عرب

اتحادیه عرب در سال ۱۹۴۵ توسط ۶ کشور مصر، عراق، اردن، لبنان، سوریه و عربستان سعودی تاسیس شد. اتحادیه عرب قدیمی‌ترین سازمان بین‌المللی است. اتحادیه پس از جنگ جهانی دوم در مخالفت با توسعه طلبی استعماری و نقش فعال در مبارزه با رژیم صهیونیستی تاسیس شد. سپس تعداد اعضای سازمان رو به افزایش نهاد در حال حاضر دارای ۲۲ عضو از جمله سوریه که فعلاً در حال تعلیق است. اگر چه مرکز سازمان تا سال ۱۹۷۹ در قاهره قرار داشت اما با خروج مصر در همان سال منجر به جابجایی مرکز سازمان به تونس شد با این حال بعد از ۱۰ سال و بازگشت مجدداً مصر به اتحادیه عرب قاهره بار دیگر مرکز اتحادیه شد. اتحادیه عرب دارای سه رکن مجمع عمومی، دفتر دبیرخانه و شوراهای دائمی تحت نظر مجمع عمومی است. مجمع عمومی مهمترین رکن، رکن اتحادیه عرب است مجمع عمومی دارای هیچ نوع سازوکاری برای وارد کردن کشورهای عضو به رعایت قطعنامه‌های آن نیست. از دیگر نهادهای اصلی اتحادیه شورای دفاع مشترک است که از پیمان دفاع مشترک و همکاری‌های اقتصادی به عنوان پیمان امنیت جمعی عرب میان کشورهای عضو اتحادیه در سال ۱۹۵۰ در قاهره به وجود آمد مطابق با این پیمان هر حمله نظامی به هریک از

کشورهای عضو به منزله حمله به دیگر کشورها تلقی می‌شود در این راستا کشورهای عضو با همکاری یکدیگر نیروهای صلح عربی را به خصوص در جهت مبارزه با رژیم صهیونیستی تاسیس کردند

شکست اتحادیه عرب به عنوان واسطه و میانجی در مناقشات خاورمیانه

در ماه مارس ۱۹۴۵، یک ماه قبل از کنفرانس سانفرانسیسکو یکی از موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای توسط ۶ کشور (عراق، سوریه، لبنان، اردن، عربستان، سعودی و مصر) تایید نهایی شد که پایه و اساس آن بر اساس بلند پروازی‌های سیاسی در جهت رهبری اعراب و ایجاد یک کشور واحد عربی بنا گردید به عنوان اولین قدم به سوی این هدف نهایی، کشورهای عضو بکارگیری زور را برای حل و فصل اختلافات بین خود را منع کردند شورای اتحادیه عرب از آغاز کار خود به عنوان واسطه در اختلافات که می‌تواند منجر به استفاده از زور شود و به عنوان انجمنی که در آن اقدامات تجاوز کارانه باید مورد توجه قرار گیرد شناخته می‌شود با این حال از سال ۱۹۴۵ منطقه خاورمیانه از جنگ و خشونت در امان نبوده است جنگ میان دولت‌ها و جنگ‌های استعماری از ۱۹۴۸-۱۹۴۹، جنگ اول اعراب و اسرائیل و جنگ خلیج فارس در ۱۹۹۰-۱۹۹۱ و حداقل یک و نیم میلیون تلفات ناشی از این درگیری‌ها است خاورمیانه یکی از قومی‌ترین مناطق پراکنده در جهان گرفتار مجموعه‌ای از جنگ‌های طولانی اجتماعی و مبارزات قومی که منجر به مرگ حداقل دو میلیون و آوارگی میلیون‌ها نفر به ویژه در فلسطین، لبنان، عراق و یمن است. (Sarkees: 2000) تجربه اتحادیه عرب نشان

دهنده همکاری‌های منطقه‌ای نا امید کننده و یا حتی شکست خورده است نا کار آمدی اتحادیه نه تنها در پیشگیری و مدیریت درگیری‌های منطقه‌ای، بلکه در ایجاد همکاری در حوزه‌های سیاسی، نظامی و اقتصادی نیز مشخص و آشکار است امروزه بحث‌های علمی بر روی محور اتحادیه به عنوان یک سازمان شکست خورده و ایجاد حساب برای شکست آن در جریان است. در حالی که سابقه اتحادیه عرب به عنوان واسطه در درگیری‌های منطقه‌ای نا امید کننده است. این ادعا که اتحادیه عرب یک سازمان شکست خورده است در واقع براساس بررسی‌ها و مطالعات تجربی معاصر در اتحادیه عرب توسط جوزف نای، مارک زاچر و ابراهیم عواد و عملکرد اتحادیه در رابطه با انواع مختلفی از جنگ و بحران اثبات شده است (Barnett 2007: 180-1) & Solingen اتحادیه در درگیری‌های اجتماعی هنگامی که قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای درگیر آن بوده‌اند و همچنین جنگ‌های داخلی بسیار ناکارآمد عمل کرده است با توجه به منابع سیاسی و نفوذ ایدئولوژیک شورا و اعتبار دبیر کل اتحادیه که می‌تواند از آنها در جلوگیری از درگیری از طریق قطعنامه‌ها و فعالیت دراز مدت خود استفاده کند با همه این‌ها اتحادیه به عنوان نهاد خاص منطقه‌ای موفقیت‌های محدودی در زمینه مدیریت درگیری‌های منطقه کسب کرده است اتحادیه عرب به عنوان چارچوب نهاد اصلی در خاورمیانه که در بهترین حالت خود را یک تجربه همکاری منطقه‌ای نا امید کننده و در بدترین حالت تنها یک سازمان منطقه‌ای بزرگ کم تاثیر در ایجاد همکاری‌های سیاسی، نظامی و مدیریت مناقشات منطقه‌ای ثابت کرده است (Lindholm Schulz and Schulz 2005: 187)، مبانی

نهفته شده در عملکرد اتحادیه که یک فاجعه در اتحادیه عرب در برخورد با مناقشات منطقه‌ای هنوز مناقشه آمیز است رئالیست‌های سنتی این شکست را به عنوان یک نتیجه یا نفوذ هژمون‌های منطقه‌ای و جهانی در کار اتحادیه و یا حضور طیف وسیعی از مخالفت با ائتلاف کشورها و منافع متضاد در منطقه تفسیر می‌کنند. تجزیه و تحلیل مارک زاچر جزئیات مبانی تجربی این ادعا که جهان عرب بیش از هر منطقه دیگر تحت تاثیر الگوهای تغییر نفاق و رقابت را به خوبی نشان می‌دهد. (Zacher 1979: 167)

سیاست‌های ناسیونالیسم عربی و هویت مشترک به رهبری کشورهای عربی و استقبال از شعارهای وحدت عربی به منظور مشروعیت بخشیدن به حاکمیت رژیم‌های خود و ترس از وحدت اعراب در عمل به دلیل ایجاد محدودیت برای حاکمیت خود باعث ناکامی و فلج شدن اتحادیه و زمینه ساز طراحی شکست اتحادیه شده است (Barnett and Solingen 2007: 181)

در نتیجه رویکرد مبهم کشورهای عربی نسبت به نقش اتحادیه در منطقه نشان دهنده ابهام در پایگاه‌های عمیق تر برای مشروعیت کشورهای عربی، و در ابهام در انتخاب منبع قدرت از ناسونالیسم ملی یا و ادعای وفاداری به هویت گسترده عرب در قالب پان عرب به سر می‌برند همچنین شواهد نشان می‌دهد که میانجگری اتحادیه عرب در ۱۹ از ۵۶ درگیری یا بحران در منطقه بین سال‌های ۱۹۴۵ و ۲۰۰۸ تنها ۳۴ درصد موفق بوده و دستیابی کامل به موفقیت در ۵ درگیری تنها ۹ درصد بوده است همچنین موفقیت اتحادیه برای حل و فصل جنگ‌های داخلی بسیار نا امیدکننده بوده است و تنها در ۵ درگیری از ۲۲ جنگ داخلی که از سال ۱۹۴۵ رخ داده است به عنوان میانجی عمل کرده است که نشان

تجربی ادعای اخیر به طور عمده در مطالعات مقایسه‌ای جوزف نای و مارک زاچر به خوبی نشان داده شده است. جوزف نای با مقایسه اثر سه سازمان سیاسی کلان منطقه ای-سازمان کشورهای امریکایی، سازمان وحدت آفریقا و اتحادیه عرب-در مدیریت درگیری‌های منطقه‌ای در بین سال‌های ۱۹۴۸ و ۱۹۷۰ و نتیجه گرفت به طور متوسط میزان وزن موفقیت اتحادیه عرب (۲۳۶) و سازمان کشورهای امریکایی (۸۵۶) و سازمان وحدت آفریقا (۴۱۸) بوده است و مارک زاچر در بررسی ۱۱۶ درگیری در سراسر جهان که بین سال‌های ۱۹۴۶ و ۱۹۷۷ رخ داده است نشان می‌دهد که اتحادیه عرب با موفقیت در ۱۲ درصد از اختلافات در آن زمان به عنوان واسطه و میانجی منطقه‌ای و کمتر از ۱۹ درصد توسط سازمان وحدت آفریقا و ۳۷ درصد توسط سازمان کشوری امریکایی میزان کارایی این سازمان‌ها را نشان می‌دهد ارقام ارایه شده توسط ابراهیم عواد و سولینگن السو با تایید این روند نشان می‌دهند که به طور کلی اتحادیه عرب با موفقیت در تنها شش از هفتاد و هفت مناقشه و درگیری بین سال‌های ۱۹۴۵ و ۱۹۸۱ اقدام به حل و فصل آنها کرده است. (Awad 1994: 153)

عملکرد ناموفق اتحادیه در مدیریت مناقشات منطقه‌ای اهداف بلند پروازانه، ارتباط قوی و نمادین به یک ایدئولوژی فراملی گسترده و گره خوردن فعالیت‌های اندام‌های حیاتی به قانون اتفاق آرا است. (Seabury 1949: 636; also Pease 2008: 157)

نشان دهنده بی میلی کشورهای عضو به واگذاری قدرت خود به یک نهاد فوق ملی و ابهامات اتحادیه عرب در اجرای پروژه پان عرب بین تلاش برای وحدت عربی با نیروهای گریز از مرکز موافق جدایی اعراب است. با این حال چگونه دقیقاً این ابهامات

دهنده یک الگوی مداوم از عدم مداخله تقریباً در تمام جنگ‌های داخلی و علاقه کشورهای عضو اتحادیه به مصونیت مرزهای خود در برابر مداخله خارجی است. این داده بیان‌کننده مسدود شدن فعالیت اتحادیه و نقش اتحادیه به عنوان بازیگر ثانویه است. (Zacher 1979: 192-4) این شواهد به خوبی بیان‌کننده باقی ماندن میانجگری این اتحادیه در حد دستورات منشور و برروی کاغذ و در عمل فعالیت نهادهای رسمی این سازمان توسط دولت‌ها محدود شده است.

اتحادیه عرب در بحران سوریه

گسترش تظاهرات در سراسر سوریه توجه جهان عرب را به واکنش به حوادث در این کشور جلب کرد. سکوت اولیه جهان عرب به تحولات در سوریه با موضع‌گیری‌های قوی ترکیه که سوریه را در شرایط دشوار دیپلماتیک قرار داده مغایر است و تلاش انکارا با برای تن دادن اسد به خواسته‌های مخالفان به دلیل عدم پشتیبانی مستقیم کشورهای عربی از ترکیه کار ساز نبود. دلیل سکوت کشورهای عربی نسبت به تظاهرات سوریه از ماه مارس تا اکتبر ۲۰۱۱ به زیادی بحران‌های منطقه‌ای در آستانه بیداری اسلامی مربوط می‌شود. ابهام سیاسی در مصر بعد از سرنگونی مبارک و عملیات ناتو در لیبی باعث عدم توجه کشورهای عربی به بحران سوریه شد. دلیل دیگر سرکوب تظاهرات در خود کشورهای بحرین، یمن و عربستان این کشورها را متوجه خود کرد و از فشار به سوریه باز می‌داشت. اثر ترکیبی این عوامل مانع از توانایی اتحادیه عرب برای ارائه یک برنامه موثر برای بحران سوریه شد. در همین حال با

شکست رژیم اسد به وعده‌های اصلاحات باعث رشد اعتراضات در سراسر کشور شد که باعث انتقاد جامعه بین‌المللی و در نتیجه توجه کشورهای عربی را به خود جلب کرد. در یک اقدام جدی‌تر عربستان سعودی و قطر سفرای خود را از سوریه فراخواندند با این حال این حرکت دیپلماتیک یک اقدام متحد و یکپارچه عربی نبود و بسیاری از کشورها از انتقاد از دولت سوریه امتناع کردند. اولین ابتکار عملی جدی اتحادیه عرب در مورد سوریه اجلاس وزای خارجه در ۱۶ اکتبر ۲۰۱۱ در قاهره بود با وجود عضویت سوریه در اتحادیه عرب عضویت سوریه به حالت تعلیق درآمد. تصمیمی که از زمان تاسیس اتحادیه در مورد سوریه بی سابقه بود اتحادیه همچنین خواستار آغاز مذاکرات میان دولت و مخالفان ظرف ۱۵ روز شد و تصمیم به راه‌اندازی کمیته سوریه برای هماهنگی میان دولت سوریه و مخالفان گرفت در رأس این کمیته قطر قرار دارد که شامل رئیس اتحادیه نبیل العربی و نمایندگان از کشورهای مصر، الجزایر، عمان و سودان است (www.english.vov.vn) اتحادیه عرب سازمانی است که نقش خود را در رسیدن به امنیت و توسعه مردم عرب از دست داده است. و در حمله کشورهای غربی به عراق و لیبی و در نهایت در قضیه سوریه با کشورهای غربی هم پیمان شده است. کشورهای عضو اتحادیه ابزار اجرای سیاست‌های آمریکا و غرب هستند و خود را در خدمت منافع کشورهای غربی همسو کرده‌اند. سوریه تحت توطئه‌های صهیونیستی و امپریالیستی است و کشورهای عربی با تظاهر به حمایت از آزادی و دمکراسی قصد دخالت خارجی در سوریه را دارند. اتحادیه عرب در واقع به عنوان دروازه‌ای برای ورود کشورهای غربی و دخالت آنها در امور سوریه

دمکراسی، محکومیت تروریسم و اصلاحات که خواست کشورهای غربی است سوق پیدا کرده است به خصوص در تحولات اخیر در مورد سوریه نیز شاهدیم که اتحادیه پایه پای منافع و ملاحظات امریکا و غرب حرکت می‌کند و از خود استقلال عملی ندارد (کازرونی، ۱۳۸۹: ۱۶۶) حتی قدرت اصلی اتحادیه عربستان سعودی سیاست مستقلی نسبت به منطقه ندارد بنابراین ما در موضوعات زیر شاهد هم پوشانی آنها با یکدیگر هستیم:

۱- این ماموریت به رسانه‌های امریکا^۵ انگلیس^۶ عربستان و رژیم صهیونیستی سپرده شده تا با راه اندازی جنگ روانی علیه سوریه به بدتر شدن اوضاع بینجامد.

۲- حضور سلفی‌ها و القاعده در شهرهای مرزی (مسلح کردن اشرار و تروریست‌ها) تا به اسم نیروهای مردمی دست به خرابکاری و عملیات تروریستی بزنند ماموریت حمایت مالی این گروه را عربستان سعودی به عهده دارد.

۳- فشارهای بین المللی و منطقه‌ای از طریق اتحادیه عرب و شورای امنیت (ابتدا ایجاد فتنه و سپس تلاش برای مداخله بین المللی که این ماموریت را امریکا و متحدان آن بر عهده دارند.

بنا بر این سوریه در حال حاضر گرفتار یک توطئه گروهی از جانب غرب و اتحادیه عرب است که در این میان ترکیه، قطر و عربستان به عنوان کاتالیزوری عمل می‌کنند تا نسبت به سوریه به بحران سوریه شدت بخشند.

رژیم صهیونیستی در این بحران بیشترین نفع را می‌برد و دیگر کشورها از جمله کشورهای اتحادیه به عنوان بستری است برای رسیدن این رژیم به اهداف خود که مهم‌ترین آن بقا است. هدف عربستان

است تا طرح‌های خود را از طریق این اتحادیه در سوریه اجرایی کنند. این توطئه‌ها علیه سوریه تحت حمایت اعراب و ابزار آنها اعمال می‌شود و در تلاش برای دخالت در سوریه به بهانه تامین دمکراسی برای اقلیت‌های قومی و فرقه‌ای هستند. (www.damascusuniversity.edu) سیاست اتحادیه در تحولات اخیر سرکوب اعتراضات در یمن بحرین، عربستان و فشار بر دولت سوریه برای توقف خشونت‌ها بر علیه مردم است.

تاثیر مداخله بازیگران منطقه‌ای در مناسبات خاورمیانه و تاثیر آن بر رویکرد اتحادیه

در تمام سال‌های حضور اتحادیه یعنی پس از جنگ جهانی دوم خاورمیانه مورد توجه بازیگران عمده نظام بین الملل و تحت تاثیر شدید تحولات هدایت شده از سوی آنها بوده است. و به ویژه پس از فروپاشی شوروی سابق و جنگ‌های خلیج فارس این منطقه از نقاط اصلی امریکا جهت طرح ریزی استراتژی‌های هژمونی خود است. همچنین این کشورها (اتحادیه عرب) به طور سنتی به بلوک غرب وابسته‌اند به ویژه بعد از وقوع انقلاب اسلامی ایران و هجوم عراق به کویت دولت‌های عرب منافع بیشتری را برای خود در رابطه با امریکا تصور نموده‌اند که این تصور باعث شده که اتحاد با امریکا را به اتحاد بین خود ترجیح دهند. بنابراین به هنگام صدور بسیاری از بیانیه‌های اتحادیه عرب در مورد تحولات جهانی عرب در نظر گرفتن منافع و ملاحظات امریکا و اسرائیل را می‌توان مشاهده کرد. در سال‌های اخیر شاهد بودیم که مصوبات اتحادیه عرب اجبارا و از موضع انفعال به سمت دستور کارهایی چون

صعودی محدود کردن قدرت ایران در منطقه است که با هدف رژیم صهیونیستی و امریکا هم سویی دارد (گیوه‌چی، ۱۳۹۱: ۱) گرچه اتحادیه عرب در حوادث خلیج فارس مثل حمله عراق به کویت ناتوان بود و عملاً نتوانست کاری از پیش ببرد، ولی در موضوع سوریه موضع فعالی را دنبال می‌کنند که این عامل مضاعف برای همگرایی اعراب گشته که البته بیشتر وابسته به القائات فرا منطقه‌ای است که اعضای اتحادیه عرب را علی‌رغم عدم توازن قدرت در بین خود اعضا و شکاف و دسته‌بندی‌هایی که در بین آنها وجود دارد تا حدی منسجم کرده است. در حالی که عربستان خود به سرکوب اعتراضات داخلی، سرکوب مردم بحرین می‌پردازد ولی در مقابل سوریه ادعای حمایت از حقوق بشر را دارد (کازرونی، ۱۳۸۹: ۱۶۵) اتحادیه عرب نقش مهمی در بحران سوریه ایفا می‌کند و برای ایجاد فشار از هیچ اقدامی فروگذاری نکرده است. وزیران امور خارجه اتحادیه عرب در زمان تصمیم‌گیری خود توجه زیادی به افزایش فشار بین‌المللی به سوریه دارند. این اتحادیه بارها خواستا تجدید نظر اساسی در تصمیم‌های شورا نسبت به سوریه شدخ است و خواهان افزایش فشارها و تحریم‌های بین‌المللی علیه سوریه هستند. حتی در این مورد برای افزایش فشار بر علیه سوریه با اتحادیه اروپا نیز همراهی می‌کند، حتی اقدام به مسلح کردن گروه‌ها که منجر به کشته شدن نظامیان و غیر نظامیان و انجام عملیات تروریستی در شهرهای حمص، حما می‌کند که خود این نیز باعث تحریک نیروهای نظامی شده است.

اتحادیه عرب و تعلیق عضویت سوریه

به دنبال جلسه ۱۶ اکتبر و تشکیل کمیته سوریه در از طرف اتحادیه عرب به رهبری قطر که شامل رئیس اتحادیه عرب نبیل العربی و نمایندگان از کشورهای مصر الجزایر سودان و عمان بود که در ۲۶ اکتبر با اسد در سوریه ملاقات کردند و تصمیم‌های اتحادیه به دولت سوریه ابلاغ شد (Al Arabia, October 26, 2011). پس از موافقت سوریه با برنامه عمل اتحادیه عرب در جلسه ۳۰ اکتبر در قطر، سوریه طرح 2ND را در ماه نوامبر به امضا رساند این طرح از سوریه متوقف کردن خشونت‌ها و آزادی زندانیان سیاسی و گفتگو با مخالفان و اجازه به ناظران اتحادیه و رسانه‌های بین‌المللی برای وارد شدن به سوریه را خواستار شد (guardian, november 2. 2011) یک روز پس از امضا این طرح از طرف سوریه، و ملاقات رئیس اتحادیه عرب نبیل العربی با شورای ملی سوریه رئیس اتحادیه طرح عمل اعراب را به اطلاع اعضا اتحادیه رساند (Hurriyet Daily News, November 3, 2011) با این حال رژیم سوریه موفق به گفتگو با مخالفان در جدول زمانی اعلام شده از سوی اتحادیه عرب نشد و سبب راه اندازی بحث‌های شدید در مورد اقدامات علیه رژیم اسد اعم از تعلیق و اعمال تحریم‌های دیپلماتیک و اقتصادی شد. اتحادیه عرب در جلسه فوق‌العاده ۱۲ نوامبر عضویت سوری را به حالت تعلیق در آورد (new york times. november. 12. 2011). تعلیق عضویت سوریه با ۱۸ رای موافق یمن و لبنان مخالف و عراق ممتنع تصویب شد تعلیق سوریه کشوری که مدت‌ها خود را سنگر و استحکامات ناسیونالیسم عرب می‌دید بازتاب گسترده‌ای در سراسر منطقه داشت با این حال این تعلیق اولین بار نبود که اتحادیه از عضوی از خود را تعلیق می‌کند. تعلیق عضویت لیبی در مارس ۲۰۱۱ در

تصمیم چند نتیجه در پی داشت: اول اینکه موجب مخالفت سوریه با تعلیق عضویت خود از اتحادیه شد و ثانیاً باعث تشدید خشونت‌ها در سوریه شد. (Reuters, November 10, 2011) تصمیم اتحادیه عرب در رفع و اصلاح مشکل شرایط دیپلماتیک ترکیه نیز قابل توجه بود پس از فقدان حمایت اولیه بین‌المللی از مواضع ترکیه در برابر سوریه ترکیه با حفظ روابط با مخالفان و دولت سوریه و استفاده از نفوذ خود در هر دو طرف امیدوار به پیشبرد شرایط به سمت دموکراسی تدریجی به نفع مخالفان بود با این حال زمانی که به خواسته‌های مخالفان و ترکیه مخالفت کرد مواضع خود را نسبت به سوریه با تصویب تحریم‌ها علیه سوریه و حمایت از مخالفان سخت‌تر کرد در این راستا تصمیم اتحادیه عرب به تعلیق سوریه نه تنها در جهت مواضع سوریه بلکه فرصتی برای پیگیری سیاست فعال ترامپ و کشورهای اروپایی فرام‌آورد تحریم‌های اتحادیه عرب در برابر سوریه عبارتند از: ممنوعیت سفر مقامات ارشد دولت سوریه، مسدود کردن دارایی‌های سوریه در کشورهای عربی، ممنوع کردن معاملات بانک مرکزی با سوریه و پایان دادن به تمام مبادلات تجاری با دولت سوریه است. (Economist, November 28, 2011) سوریه به عنوان یکی از ۲۲ کشور اتحادیه عرب عضویتش به حالت تعلیق در آمده است. اتحادیه عرب به طور عمده تحت تسلط عربستان سعودی و قطر است که هر دو مخالف رژیم سوریه و در تلاش برای پایان دادن به حکومت اسد و استقرار یک دولت دولت سنی و افزایش نفوذ خود در منطقه هستند. کشورهای عربی تحت رهبری سنی در اتحادیه عرب به امید پایان دادن به حکومت سوریه اقدام به مسلح کردن نیروهای مخالف سوریه کرده‌اند

اتحادیه عرب نمونه دیگری از اقدامات اتحادیه بود البته با توجه به روابط تیره معمر قذافی و جهان عرب و درک لیبی به عنوان کشوری افریقایی این تصمیم اتحادیه در مورد لیبی به اندازه سوریه تعجب آور نیست. پس از تصمیم تعلیق اتحادیه عرب این سازمان در ۱۶ نوامبر یکی دیگر از تصمیم‌های خود را با اعمال تحریم‌های اقتصادی بر ضد سوریه را اتخاذ کرد. (new york times. November 27, 2011) این تصمیم به عنوان یکی از قوی‌ترین و مهم‌ترین اقدامات اتحادیه از زمان تاسیس در سال ۱۹۴۵ آشکارا نشان دهنده سیاست‌های عملی اتحادیه پس از بیداری اسلامی در منطقه است این تصمیم نشان دهنده که دخالت اتحادیه عرب در امور داخلی کشورهای عضو به بهانه رضایت مردم سوریه است حتی اگر در تضاد با منافع آن کشور باشد. با این حال این تصمیم بحث‌های قانونی را با توجه به زیر پا گذاشتن منشور اتحادیه عرب مطرح می‌کند ماده ۸ منشور از کشورهای منشور که "هریک از اعضا به سیستم‌های دولت‌های موسس احترام بگذارند و آنها را به عنوان نگرانی منحصر به فرد این کشورها در نظر بگیرند" هریک از اعضا باید از هرگونه اقدام محاسبه شده برای تغییر سیستم دولت‌های عضو پرهیز کنند یکی دیگر از شکاف‌های قانونی ناشی از ماده ۱۸ منشور است با توجه به ماده ۱۸ "شورای اتحادیه ممکن است هر کشوری را که نتواند تعهدات خود را نسبت به سازمان ملل متحد انجام دهد از اتحادیه عرب جداست (www.unhcr.org). تصویب این تصمیم‌ها با توجه به مخالفت‌های یمن و لبنان نقض آشکار منشور اتحادیه عرب است. با این حال وبه رغم این مباحث این نوع تصمیم‌گیری‌ها در تنظیمات اتحادیه عرب توضیح داده نشده است این

اهداف اتحادیه عرب از تعلیق عضویت سوریه

۱- یکدست کردن اتحادیه عرب

اتحادیه عرب همیشه مخالف حضور کشورهای هم‌چون لبنان عراق و سوریه که به طور کامل در اختیار برنامه‌های آمریکا نیستند بنابراین آنها با حذف کشور مستقل هم‌چون سوریه و تحت فشار قرار دادن برخی اعضای اتحادیه عرب به دنبال یکدست کردن برای برنامه‌های آتی است و یکی از مهمترین آنها درباره ایران در آینده اتفاق خواهد افتاد بنابراین حذف سوریه یکی از اهداف غیر مستقیم در یکدست کردن فضای اتحادیه عرب برای تحقق برنامه‌های امریکایی است.

۲- شکستن فضای دو قطبی ایران و سوریه

از سوی دیگر با توجه با توجه به تاثیرات راهبردی سوریه در منطقه طی سال‌های اخیر، سوریه چند دهه از دو قطبی کردن فضای ایرانی عربی در منطقه جلوگیری کرده است که شاید مهمترین آن در دوران دفاع مقدس است که سوریه با قرار گرفتن در کنار ایران و مخالفت با دولت صدام از دو قطبی کردن ایرانی عربی آن زمان منطقه تا حدود زیادی جلوگیری کرد اتحادیه عرب با حذف سوریه قطعاً به سمت اتخاذ استراتژی‌های ضد ایرانی بیشتری تلاش خواهد کرد

۳- حرکت در جهت منافع آمریکا

هدف دیگری که می‌توان از اقدام اتحادیه عرب استنتاج کرد مربوط به اظهارات اوباما است که گفت بشار اسد یا باید برود یا باید تغییر رفتار بدهد زیرا غرب پس از ناامیدی از سرنگونی دولت اسد در سوریه با اعمال فشارهای سیاسی و تحریم‌های گسترده اقتصادی به دنبال تغییر رفتار دولت سوریه

سعید الفیصل وزیر امور خارجه عربستان در کنفرانس "دوستان سوریه" در تونس گفت: "مسلح کردن شورشیان یک ایده عالی بود" قطر نیز از مسلح کردن شورشیان حمایت کرد و همچنان به ارایه سلاح به مخالفان می‌پردازند آنها همچنین با پیشنهاد ایجاد یک پناهگاه امن برای مخالفان در امتداد مرز ترکیه و سوریه به مخالفان خدمت کردند (www.futuredirections.org.au) تعلیق و اخراج سوریه از اتحادیه عرب یک گام بسیار حیاتی در جهت طرح‌ها و منافع استراتژیک ایالات متحده در منطقه است و بدون تردید سیاست‌های اتحادیه عرب در قبال سوریه دیکته شده توسط آمریکا است تحریم اقتصادی سوریه و تعلیق عضویت این کشور در اتحادیه عرب نشانه خروج قابل توجه اتحادیه عرب از تاکید بر مصونیت اعضای خود و احترام به حاکمیت ملی کشورهای عضو است این اقدامات و سیاست‌های ضد سوری اتحادیه عرب یک سری اهداف و مقاصد از پیش تعیین شده‌ای است که به بهانه تامین و حفظ منافع مشترک کشورهای عربی و تامین امنیت مردم عرب علیه سوریه از سوی این کشورها اتخاذ می‌شود. اتحادیه عرب با نقض منشور اتحادیه و اهداف مندرج در منشور سعی دارد سوریه را به عنوان تهدید علیه اعراب معرفی کند که این نشانه اشکاریست که اتحادیه علاوه بر نقض اهداف خود به ابزاری برای پیشبرد منافع غرب و آمریکا تبدیل شده است و اعتبار خود را از دست داده است . و با این اقدام خود در هموار کردن راه برای دخالت آمریکا و غرب در امور داخلی کشورهای عربی است که نشان از عدم استقلال این اتحادیه دارد.

(www.baath-party.org)

است.

۴- تشکیل دولت انتقالی

هدف دیگر اتحادیه عرب که از این اقدام دنبال می‌کند تشکیل دولت انتقالی در کنار دولت بشار اسد است. اتحادیه با به رسمیت شناختن مخالفان بشار اسد به دنبال عمق بخشیدن و گسترده تر کردن اعتراض‌ها در سوریه است ضمن آنکه اتحادیه عرب با این تصمیم این پیام را به داخل سوریه منتقل کرد که برای برنامه‌های مخالفان بشار اسد ارزش ویژه‌ای قائل است، زیرا درخواست تعلیق دولت اسد از اتحادیه عرب جزو درخواست‌های مخالفان بوده است به طوری که برهان غلیون از جمله شخصیت‌های مخالف سوریه و از افراد وابسته به غرب رئیس شورای ملی سوریه طی پیامی به اتحادیه عرب خواستار تعلیق عضویت سوریه از اتحادیه عرب شد.

۵- ایجاد شرایط مناسب برای تحریم‌های بین‌المللی

ایجاد بستر برای لازم برای تحریم‌های بیشتر علیه سوریه از طرف سازمان ملل است از دیگر اهداف اتحادیه عرب است.

۶- تضعیف محورهای ضد امریکایی و صهیونیستی

در صورتی که بحران سوریه منجر به براندازی بشار اسد تضعیف این کشور شود نه تنها ایران یک متحد استراتژیک در منطقه را از دست خواهد داد، بلکه باعث اتخاذ این چنین سناریوهایی علیه دیگر کشورهای مخالف غرب از طرف اتحادیه عرب با همکاری امریکا و رژیم صهیونیستی خواهد شد (عباسی و صحاف، ۲۴۰-۱۳۹۱: ۲۴۳) در چند سال اخیر تنش منطقه‌ای بین ایران شیعی و کشورهای عمدتاً سنی اتحادیه بیشتر شده است. کشورهای اتحادیه عرب با نگرانی از ظهور هلال شیعی به

رهبری ایران به دنبال استقرار یک دولت سنی به جای سوریه طرفدار ایران هستند سلطنت‌های عربی در تلاش برای ایجاد یک جبهه واحد در رقابت برای رهبری منطقه با ایران و ترکیه موضعی قوی در حمایت از معترضان در سوریه اتخاذ کرده‌اند. بعد از حذف صدام حسین در سال ۲۰۰۳ توازن منطقه به سود ایران شده است و بسیاری از کشورهای عربی نگران نفوذ ایران در عراق، سوریه، و لبنان هستند دولت‌های سنی اتحادیه عرب مشتاق مخالفت با دولت سوریه برای گذار از یک دولت شیعه به دولت سنی و مقابله با نفوذ ایران هستند. فشارها و دخالت‌های کشورهای اتحادیه عرب در سوریه برای ختشی سازی و منحرف کردن افکار عمومی مردم کشورشان علیه دولت‌های خود است. (www.opendemocracy.net)

ماموریت ناظران اتحادیه عرب در سوریه

پس از تبدیل شدن تظاهرات صلح آمیز به درگیری مسلحانه بین دولت سوریه و مخالفان نگرانی‌ها در مورد سیر سوریه به سوی یک جنگ داخلی بیشتر شد. در این زمان اتحادیه عرب با یک ابتکار جدید در دسامبر ۲۰۱۱ طرح صلحی را به عنوان ماموریت ناظران صلح به تصویب رساند. در ابتدا دولت سوریه از این طرح استقبال نمی‌کرد با این استدلال که آن را نقض حاکمیت دولت سوریه می‌دانست با این حال با فشارهای فزاینده منطقه‌ای و کشورهای غربی سوریه مجبور به پذیرش این قطعنامه شد. این پروتکل اجازه می‌دهد ناظران عرب به سوریه وارد شوند این پروتکل در قاهره در ۱۹ دسامبر ۲۰۱۱ به میانجیگری عراق امضا شد که شامل مواردی از قبیل شروع مذاکرات میان مخالفان و

طرح صلح اتحادیه عرب و آوردن این موضوع به سازمان ملل متحد

در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۲ در قاهره اتحادیه عرب طرح صلح اتحادیه عرب و بردن موضوع سوریه را به سازمان ملل مطرح کرد این طرح کاملاً شبیه طرح یمن بود. بر این اساس که اتحادیه خواستار انتقال قدرت از اسد به معاون خود، ایجاد یک دولت وحدت ملی در عرض ۲ ماه و سپس برگزاری انتخابات شد (Al Arabia, January 23, 2012) طوطی سوریه هدف توطئه‌های خارجی قرار گرفته و اتحادیه عرب در دامن زدن به جنگ و نزاع در سوریه نقش اساسی بازی می‌کند. ناظران در ۲۶ دسامبر ۲۰۱۱ وارد سوریه شدند و در ۲۴ ژانویه شروع به ترک سوریه کردند و ماموریت ناظران به حالت تعلیق درآمد طرح صلح اتحادیه عرب از بشار خواست تا قدرت را به یک دولت وحدت ملی به ریاست معاون بشار ظرف دو ماه واگذار کند و پس از شش ماه انتخابات مجلس و ریاست جمهوری برگزار شود. این طرح شباهت به بحران یمن دارد که علی عبدالله صالح رئیس جمهور یمن قدرت را ترک کرد. در ۷ فوریه کشورهای عربی خلیج فارس سفرای سوریه را از کشورهای خود اخراج و سفرای خود را از دمشق فرا خواندند. این طرح مورد حمایت همه کشورهای عربی به جز لبنان قرار گرفت و سوریه نیز این طرح را رد کرد. در خواست اتحادیه عرب برای انتقال مسالمت آمیز قدرت نشانه خروج اتحادیه از سیاست‌های سنتی خود برای عدم مداخله در کشورهای عضو است. اتحادیه عرب که در طول تاریخ از کشورهای عضو حمایت کرده است نشان داد که مداخله در کشورهای عضو از جمله تحریم و

دولت سوریه، پایان خشونت‌ها، خروج نظامیان از شهرها و آزادی زندانیان سیاسی می‌شد (Guardian, December 19, 2011) در این راستا مصطفی الدابی از تونس به عنوان رئیس گروه ناظران انتصاب شد و تشکیل هیئت ۶۰ نفره از ناظران ماموریت در ۲۴ دسامبر آغاز شد در ادامه تعداد ناظران به ۱۷۰ نفر افزایش یافت. و ناظران از شهرهایی که در آنها اعتراضات بود از جمله دمشق، حمص و درعا دیدن کردند و با حامیان رژیم و گروه‌های مخالف تماس برقرار کردند. در ادامه اظهارات الدابی مبنی بر اینکه هیچ شرایط سخت در سوریه وجود ندارد و خشونت‌ها در سوریه کاهش یافته است باعث انتقاد شدید از اعتبار ماموریت ناظران از سوی کشورهای عربی شد که در راس آنها عربستان و قطر قرار داشت (AL Arabia, december 28, 2011) در ادامه اتحادیه عرب در ۸ ژانویه ۲۰۱۲ ماموریت ناظران را تمدید کرد و تلاش قطر برای ارسال نیروهای نظامی در سوریه با واکنش شدید سوریه مواجه شد و از طرف اکثر کشورهای عربی مورد استقبال قرار نگرفت و برخی از کشورهای عربی از جمله الجزایر و مصر بر حل بحران از طریق گفتگو و مخالفت با هر گونه مداخله نظامی اصرار داشتند (AL Arabia, January 2012:16) عملکرد ناظران و گزارش آنها مبنی بر مقاومت مسلحانه مخالفان در برابر دولت سوریه باعث نارضایتی عربستان و قطر شد و آنها خواستار مداخله بین‌المللی در سوریه شدند عربستان مخالف تمدید ماموریت ناظران شد و این کشور نیروهای ناظر خود را از از هیئت ناظران بیرون کشید و پس از عربستان کشورهای دیگر نیز ناظران خود را عقب کشیدند. در نتیجه باعث کاهش تعداد ناظران و افزایش خشونت‌ها شد (Lyon, January, 2012:24)

آورد در نتیجه پس از شکست تلاش‌های گسترده، اتحادیه عرب و جامعه بین‌المللی مجبور به توسعه یک ابتکار جدید شدند طرح "دوستان سوریه" به ابتکار امریکا و فرانسه و پشتیبانی جهان عرب در ۲۴ فوریه ۲۰۱۲ در تونس برگزار شد. (*Hürriyet*, Planet, February 9, 2012) نمایندگان ۷۰ کشور از جمله ترکیه، امریکا و کشورهای اروپایی و عربی در این جلسه شرکت کردند و نمایندگان روسیه و چین شرکت نداشتند و دولت سوریه به این نشست دعوت نشده بود. در این جلسه امکان مداخله نظامی در سوریه مطرح شد. شورای ملی سوریه به عنوان نماینده مشروع مردم سوریه به رسمیت شناخته شد در این نشست تحریم‌های جدید علیه دولت سوریه تصویب شد بیانیه نهایی این نشست طرح پیشنهادی اتحادیه عرب برای استقرار نیروهای حافظ صلح تحت نظارت اتحادیه عرب و سازمان ملل بود که سوریه آن را رد کرد (Al Arabia, February 24 2011) به عنوان یک مرحله تکمیلی اتحادیه عرب در نشست ۱۱ فوریه خود در قاهره تصمیم به قطع روابط دیپلماتیک با سوریه گرفتند و برای افزایش فشار بر سوریه اتحادیه تصمیم به ارسال نیروهای حفظ صلح مشترک سازمان ملل متحد و ارایه حمایت‌های سیاسی اقتصادی به مخالفان سوریه گرفتند (*New York Times*, February 12, 2012) که لبنان و الجزایر از استقرار نیروهای حافظ صلح مخالفت کردند. سوریه این تصمیم‌ها را رد کرد. در حالی که امریکا و اتحادیه اروپا از این تصمیم استقبال کردند در مقابل روسیه اعلام کرد باید نیروهای حافظ صلح تنها پس از پایان خشونت‌ها مستقر شوند این تصمیم اتحادیه عرب به این دلیل مهم است به این دلیل که این دومین نوع از این تصمیم در کمتر از یک سال

تلاش برای تغییر رژیم کشورهای عضو یک گرایش سیاسی جدید اتحادیه عرب است که در تناقض با منشور اتحادیه عرب است. گذشت زمان نشان خواهد داد آیا منشور مورد تجدید نظر قرار خواهد گرفت و روند آینده اتحادیه عرب را تحت تاثیر قرار می‌دهد یک روز بعد از گزارش مصطفی الدابی مبنی بر کاهش خشونت‌ها در سوریه اتحادیه عرب اعلام کرد طرح صلح اتحادیه عرب نشان دهنده واگرایی بین اتحادیه عرب و ناظران است (Lyon, January 23, 2012) بعد از اظهارات رئیس ماموریت مصطفی الدابی نخست وزیر قطر حمد بن ال ثانی و رئیس اتحادیه عرب نبیل العربی در نامه‌ای به دبیر کل سازمان ملل خواستار بررسی موضوع در شورای امنیت سازمان ملل شدند در همین حال نمایندگان اتحادیه عرب در هماهنگی نزدیک با کشورهای غربی از جمله انگلستان و فرانسه پیش نویس قطعنامه را تهیه به شورای امنیت سازمان ملل ارسال کردند (Blair and Samir, January 24, 2012) این عمل باعث تایید تصمیم اتحادیه عرب برای تمدید ماموریت ناظران تا یک ماه دیگر از طرف سوریه شد اما سوریه اعلام کرد پیشنهاد اتحادیه مبنی بر انتقال قدرت از اسد به معاون خود را به هیچ تصویب نخواهد کرد. و اتحادیه عرب ماموریت ناظران را تا ۲۶ ژانویه تمدید کرد. (Mroue, January 24, 2012) نشست سازمان ملل از ۳۱ ژانویه تا ۴ فوریه ادامه داشت و طرح صلح اتحادیه عرب مبنی بر انتقال قدرت از اسد به معاونش برای رای گیری در شورای امنیت قرار گرفت. چین و سوریه قطعنامه شورای امنیت را در ۴ فوریه و تو کردند. (*Guardian*, January 31, 2012) و تو چین و روسیه موجب ناراحتی امریکا و کشورهای اروپایی گردید را فراهم

است که راه را برای مداخله خارجی در یک کشور عربی هموار می‌کند. اولین تصمیم در مورد لیبی مداخله ناتو را امکان پذیر ساخت و منجر به سرنگونی معمر قذافی شد و پیشنهاد مبنی بر استقرار نیروهای حافظ صلح در سوریه در راستای تقویت مداخله خارجی گام بر می‌دارد. با وجود بن بست در شورای امنیت قطر و عربستان موضوع سوریه را به مجمع عمومی سازمان ملل متحد ارجاع دادند و با پیش نویس قطعنامه‌ای دولت سوریه را به دلیل توسل به خشونت محکوم کردند. این قطعنامه با ۱۳۷ رای موافق تصویب شد در حالی که ۱۲ عضو از جمله روسیه و چین پیش نویس این قطعنامه را وتو کردند و ۱۷ عضو از جمله لبنان به آن رای ممتنع دادند اگرچه این تصمیم الزام آور نیست و فاقد قدرت اجرایی است اما در افزایش فشار دیپلماتیک بر سوریه مهم است. (BBC News, February 11, 2012)

سیاست اتحادیه عرب در سوریه نشان دهنده تغییر سیاست‌های سنتی اتحادیه است با تشدید بحران از تابستان سال ۲۰۱۱ اتحادیه طرح‌هایی را برای اعمال فشار بر سوریه مطرح کرده است و به مخالفان دولت سوریه کمک می‌کند. هنگامی که کشورهای همکاری خلیج فارس فشارهای سیاسی خود را در مقابل یکی دیگر از اعضای اتحادیه عرب در همکاری با غرب این به عنوان که تغییر به دور از ایده وحدت عربی در نظر گرفته می‌شود.

سیاست‌های سوریه در اتحادیه عرب و سابقه آن

هنگامی که همه چیز در دیگر نقاط جهان عرب به تدریج حل و فصل می‌شود هیچ چیزی نمی‌تواند در مورد آینده سوریه قابل پیش بینی باشد. طبیعت

اعتراضات در سوریه نسبت به اعتراضات در مصر تونس یمن و لیبی مختلف و مبهم است. از زمان و قوع درگیری‌ها در فوریه ۲۰۱۱ سوریه شاهد دخالت‌های منطقه‌ای و جهانی در بحران سوریه هستیم ماهیت درگیری بازتاب‌های ستیز سنی و شیعه در سطح داخلی و منطقه‌ای و دارای تاثیر مستقیم بر آینده جهان عرب است. سناریوی بحران سوریه در حال حاضر در منطقه یکی از شاخص واگرایی منطقه‌ای و جهان است (Siddiqui:2012) به لحاظ موقعیت جغرافیایی قومیت‌ها و مذاهب مختلفی در سوریه وجود دارد و روابط خارجی پیچیده سوریه با همسایگان اغلب به عنوان خط گسل در منطقه به شمار می‌رود. و در جریان رقابت‌های منطقه‌ای به طور طبیعی کشوری حیاتی هم برای همسایه‌ها و هم برای خاورمیانه بزرگ است. در نتیجه بحران سوریه منجر به اتخاذ سیاست‌های متمایزی توسط انواع مختلفی از بازیگران از همان ابتدای درگیری‌ها شده است. سیاست‌های اتحادیه عرب در سوریه نه تنها به دلیل تمایل این سازمان برای ایفای نقش فعال تر در منطقه و بلکه یک ضرورت ناشی از پیشرفت‌های اخیر اتحادیه در قبال سوریه است. بنابراین لازم است با توجه به روند رو به افزایش جنبش‌های شیعی در منطقه و افزایش نفوذ ایران نگرانی کشورهای سنی مذهب به خصوص عربستان به منظور درک سیاست ضد سوری اتحاد عرب در نظر گرفته شود. (Vali Nasr, 2007) حمله آمریکا به عراق نقطه عطفی در این زمینه بود آمریکا از طریق مداخله در عراق باعث تسهیل تحول سیاسی در این کشور شد و گروه‌های شیعی که قبلاً توسط اقلیت سنی سرکوب می‌شدند به قدرت رسیدند و یک دولت جدید شیعی طرفدار ایران تشکیل شد و شیعیان قدرت قابل ملاحظه‌ای

استراتژیک با ایران و از سوی دیگر با تمایل بیشتر این کشور به ایران به لحاظ سیاست‌های منطقه‌ای جهان عرب منجر به نفوذ ایران در منطقه شده است که خوش‌شایند عربستان نیست. (EI-2007,42: Hokayem) این موقعیت استراتژیک رژیم سوریه در اتحاد کشورهای شیعه و تقویت جنبش شیعه برای سیاست‌های اتحادیه عرب تحت رهبری کشورهای حوزه خلیج فارس نگران کننده است بنابراین عربستان به عنوان رقیب ایران برای رهبری منطقه تحولات سوریه را به عنوان فرصتی برای افزایش نفوذ خود در خاورمیانه قلم داد می‌کند. بنابراین اتحادیه عرب به رهبری عربستان و قطر در صدد پایان دادن به حکومت بشار اسد در سوریه برای ضربه زدن جدی به ایران به عنوان رهبر بلوک شیعه در منطقه هستند هدف آنها تضعیف حزب الله در لبنان و کاهش نفوذ ایران در سوریه و منزوی کردن ایران در منطقه هستند. قطر در کنار عربستان به خط مقدم درگیری‌ها در سوریه سیاست‌های فعالی را به اجرا گذاشته است. این کشور به عنوان طراح بسیاری از قطعنامه‌های اتحادیه عرب بر ضد سوریه از جمله تعلیق عضویت در اتحادیه، و حمایت از اعزام ناظران به سوریه، طرح مسئله سوریه در شورای امنیت سازمان ملل نشان از دیپلماسی فعال قطر در اتحادیه برای ضربه زدن به سوریه است. قطر و عربستان در هماهنگی کامل با یکدیگر قبلاً مداخله نیروی ناتو در لیبی را تایید کردند. (www.un.org.sy) علت حمایت کشورهای عربی از مخالفان به دلیل نگرانی آنها از توزیع قدرت ژئوپلیتیک در منطقه است زیرا با وجود اتحاد بین سوریه و ایران این دو کشور می‌توانند نقش موثری در منطقه ایفا کنند که این باعث می‌شود که

بعد از حمله امریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ به دست آوردند. و همچنین افزایش قدرت سیاسی، نظامی حزب الله از سال ۲۰۰۶ در لبنان سبب تقویت نفوذ بیشتر ایران و شیعیان در منطقه گردید (Augustus, 2007, Richard Norton) و مبارزه موفقیت آمیز حزب الله علیه اسرائیل و نفوذ ایران در لبنان باعث تقویت قدرت تاثیر گذاری منطقه‌ای ایران شده است. این دو تحول آشکار باعث افزایش عمیق رقابت منطقه‌ای ایران و عربستان شد. در ادامه بیداری اسلامی در منطقه همزمان با افزایش قدرت ایران در منطقه باعث تشدید بیشتر رقابت بین ایران و عربستان شد. سرایت جنبش‌های مردمی به یکایک کشورهای عربی از جمله مصر مخالف برجسته ایران برای رسیدن به خلیج فارس و به ویژه بحرین که در این کشور ۷۰ درصد از مردم شیعه هستند اعتراض مسالمت آمیز آنها باعث افزایش نگرانی عربستان شد در نتیجه عربستان برای سرکوب این تظاهرات نیروهای امنیتی خود را به بحرین فرستاد این بهترین نمونه از تنش‌های بین ایران و عربستان است (ottaway: 2011) به منظور درک بهتر نقش سوریه در این منطقه باید به اتحاد استراتژیک سوریه با ایران و نقش نیابتی آن در منطقه تمرکز کرد. سوریه به عنوان ایجاد کننده یک رابطه پیچیده با حزب الله و به عنوان کانال اصلی برای حمایت ایران از حزب الله و تقویت جبهه مقاومت به شمار می‌رود. (William Samii:2008) اسد پس از مرگ پدرش روابط خود را با حزب الله تقویت کرد. و با نفوذ روز افزون در لبنان باعث افزایش قدرت ایران در لبنان شده است. سوریه امن ترین موقعیت استراتژیک در روند صلح بین اعراب و اسرائیل دارد. و باعث تقویت مقاومت حزب الله در برابر اسرائیل شده و همچنین مشارکت

نتیجه‌گیری

اتحادیه عرب بعد از سکوت خود در مراحل اولیه مجبور به موضع‌گیری فعال با توجه به خطر تشدید خشونت‌ها شد که می‌توانست به کشورهای دیگر سرایت کند. این سازمان برای حل و فصل این بحران سیاستی را برگزیده که شباهت قابل توجهی به سمت تلاش‌های منطقه‌ای ترکیه دارد و اقدام به گام برداشتن برای تحت فشار قرار دادن سوریه کرده است. بسیاری از ناظران اعتراف کردند که دخالت خارجی برای حل و فصل بحران سوریه منجر به وخیم‌تر شدن اوضاع و بحرانی شدن منطقه می‌شود. گرچه اتحادیه عرب سعی در افزایش فشارها و مداخله بین‌المللی در سوریه دارد ولی این خواسته اتحادیه با وجود چین و روسیه مانع از مداخله بین‌المللی می‌شود. اگرچه دولت‌های روسیه و چین از سیاست‌های اتحادیه پشتیبانی نکردند اما آنها به حل مسالمت‌آمیز این بحران ابراز علاقه مندی کردند. مجموعه‌ای از روابط بین کشورهای عضو و بازیگران خارجی با منافع متضاد منطقه‌ای باعث محروم شدن اتحادیه برای اتخاذ تصمیم‌های مستقل و ایجاد سوءظن نسبت به نفوذ خارجی در قطعنامه‌های اتحادیه عرب شده است. حمایت از خواسته‌های دمکراتیک مردم و دفاع از حقوق بشر در واقع برای اتحادیه عرب غیر متعارف است زیرا که در اعضای این اتحادیه که ادعای دمکراتیک بودن و حقوق بشر را دارند این دو ادعا را دارا نیستند اتحادیه عرب به لطف نقش قابل توجه خود در پرداختن به سوریه و تلاش‌های بین‌المللی خود برای حل و فصل موضوع به عنوان بازیگر منطقه‌ای شروع به خودنمایی کرد. تعلیق عضویت سوریه در اتحادیه عرب در نوامبر ۲۰۱۱ به

کشورهای عربی به خصوص عربستان این را به ضرر منافع خود بداند و سعی در برهم زدن این رابطه داشته باشد و با تضعیف سوریه بتواند نقش مهمی در منطقه به عهده بگیرد. که در این راستا اقداماتی از جمله به تعلیق در آوردن عضویت سوریه در اتحادیه عرب در نوامبر ۲۰۱۱ و افزایش تحریم‌ها علیه این کشور و دفاع از انتقال قدرت در سوریه از فشار به شورای انتقالی است همچنین نگرانی اعراب از از شکل‌گیری هلال شیعی ایران^۵ عراق^۶ سوریه و لبنان که این نیز مورد مخالفت کشورهای حوزه خلیج فارس قرار می‌گیرد. در واقع حمایت قاطع کشورهای عربی از مخالفان دولت بشار باعث شده که نتواند به طور کامل امنیت را در داخل برقرار کند. موضع اتحادیه عرب در برابر سوریه در نتیجه منافع ژئوپلیتیک کشورهای عضو و به بهانه حقوق بشر است. این کشورها به طور مداوم در کنار حمایت از حقوق بشر به ادامه این روند کمک می‌کند. که باعث شده که اتفاقات سوریه همچنان در راس حوادث قرار بگیرد. به علت هم‌پیمانی سوریه با ایران وضعیت سوریه برای اسرائیل اهمیت حیاتی دارد. همچنین سوریه نقش محوری در تعیین نقش سیاسی لبنان به علت پلی که بین ایران و لبنان ایجاد می‌کند دارد. از این رو دولت‌های غربی و عربی به خصوص عربستان در صدد محدود کردن این پل ارتباطی هستند که بتوانند مقاومت استراتژیک حزب الله را محدود کنند. سفر رئیس‌جمهور به سوریه در سال گذشته و شکل‌گیری پیمان سه جانبه بین ایران، سوریه و حزب الله نشان دهنده پایبندی بشار به عنصر مقاومت بود که این مورد خوشایند کشورهای غربی و عربی نیست.

القومیة الحزب البعث العربی الاشتراکی. (۲۰۱۱) / دمشق ۱۶ / http://www.baath-party.org/download/monadel403_404.pdf

6- Fazzur Rahman Siddiqui, (2012) "Different Dimensions of Syrian Crisis" Research Fellow, at Indian Council of World Affairs, 12th January, New Delhi

7- How the Arab League turned against Syria" Published on openDemocracy, February, 2012/9/2 <http://www.opendemocracy.net/sean-mann/how-arab-league-turned-against-syria>, Created, April 4, 2012 | Vol. no3/8. www.future directions.org.au, Published by Future Directions International Pty Ltd

8- <http://english.vov.vn/Home/Arab-League-calls-for-Syria-dialogue-within-15-days/201110/131342.vov>

9- Arab League holds frank and friendly talks with Assad; 20 more killed in Syrian violence, *Al Arabia*, October 26, 2011

10- Arab League chief meets Syria opposition group, *Hurriyat Daily News*, November 3, 2011.

11- Syrian acceptance of Arab League ceasefire plan met with scepticism, *Guardian*, November 2, 2011.

12- Arab League Votes to Suspend Syria Over Crackdown, *The New York Times*, November 12, 2011.

13- Isolating Syria, Arab League Imposes Broad Sanctions, *The New York Times*, November 27, 2011.

14- Please see Arab League Charter <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,LAS,,,3ae6b3ab18,0.html>

15- Syrian soldiers defecting in increasing numbers, UN, *Reuters*, November 10, 2011.

16- The Effects of Economic Sanctions on Syria: Looking Lonely, *Economist*, November 28, 2011.

17- Syria signs deal to allow Arab League observers into country, *Guardian*, December 19, 2011.

18- Head of Syrian monitors reports Homs is calm but calls for further inquiry, *Al Arabia*, December 28, 2011.

عنوان نقطه عطف در اتحادیه عرب با ۶۶ سال سابقه به شمار می‌رود و با محکوم کردن رژیم لیبی و سوریه برای استفاده نامتناسب از خشونت علیه مردم است سعی در سوء استفاده سیاسی از حقوق مردم عرب دارد. این حرکت اتحادیه عرب به دور از اندیشه‌های ملی‌گرایی عرب و اتحادیه عرب در دستیابی به وحدت عربی و یکپارچگی بیشتر با سیستم بین‌المللی است. از سوی دیگر با توجه به سیستم‌های استبدادی بسیاری از کشورهای اتحادیه عرب احترام گذاشتن به دیدگاه‌های اتحادیه به عنوان مرحله‌ای از حمایت از دموکراسی دشوار است. اتخاذ مواضع به ظاهر دموکراتیک نتیجه فشارهای انقلاب‌های منطقه است و تقویت دموکراسی در منطقه میل غیر واقعی کشورهای عضو اتحادیه عرب است.

منابع

۱- کازرونی‌سعیدی، رحیم. (۱۳۸۹) "بررسی همگرایی - واگرایی در عملکرد اتحادیه عرب" فصلنامه ره‌آورد سیاسی، شماره ۲۸-۲۹.

۲- عباسی، روح‌الله؛ صـحاف، مجید. (۱۳۹۱)، "بازگشت به اسلام: ماهیت بیداری" تهران: انتشارات دفتر علم.

۳- گیوه‌چی، ناصر. (۱۳۹۱). "رژیم صهیونیستی در سوریه به دنبال چیست" ماهنامه پیام انقلاب، شماره ۵۷، فروردین ۱۳۹۱.

۴- سوريا و خطة جامعة الدول العربية/د. غالب الفريجیـتات: ۲۰۱۱. <http://www.damascusuniversity.edu.sy/ce/srd/images/stories/news/report2009.pdf>

۵- "القطریة السوریة": قرار الجامعة تقویض للعمل العربی المشترك وتهدید للأمن القومي "القیادة

- Relationship , The Washington Quarterly, 30(2), pp.35-52.
- 33- UNHRC Syria Update, Winter 2010, <http://www.un.org.sy/forms/publications/files/WinterUpdate2>
- 34- 35. Syria draft resolution heads to UN General Assembly , *BBC News*, February 11, 2012
- 35- Sarkees, Meredith R. 2000. The Correlates of War Data on War: An Update to 1997 , *Conflict Management and Peace Science* 18(1): 123-144.
- 36- Barnett, Michael and Solingen, Etel. 2007. Designed to Fail or Failure of Design? The Sources and Institutional Effects of the Arab League , in A.I. Johnson and A. Acharya (eds), *Crafting Cooperation: Regional Institutions in Comparative Perspective*. New York: Cambridge University Press.
- 37- Lindholm Schulz, Helena and Schulz, Michael. 2005. The Middle East: Regional Instability and Fragmentation , in M. Farrell, B. Hettne and L. van Langenhove (eds), *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*. London & Ann Arbor: Pluto Press.
- 38- Awad, Ibrahim. 1994. The Future of Regional and Subregional Organization in the Arab World , in D. Tschirgi (ed.), *The Arab World Today*. Boulder: Lynne Rienner.
- 39- Seabury, Paul. (1949). The League of Arab States: Debacle of a Regional Arrangement , *International Organization* 3(4): 633-643.
- 40- Zacher, Mark. 1979. *International Conflicts and Collective Security, 1946-77: The United Nations, Organization of American States, Organization of African Unity, and Arab League*. New York & London: Praeger.
- 41- Syria rejects Arab League plan for power transition; opposition welcomes initiative , *Al Arabia*, January 23, 2012
- 19- Arab League may debate Syria troops call; U.N. chief tells Assad to stop killing , *Al Arabia*, January 16, 2012.
- 20- Alistair Lyon, Arab League turns to U.N. as Gulf observers quit Syria , *Reuters*, January 24, 2012.
- 21- Alistair Lyon, Syria denounces Arab League for telling Assad to quit , *Reuters*, January 23, 2012.
- 22- Edmund Blair and Ayman Samir, Arabs seek U.N. support for Syria peace plan , *Reuters*, January 24, 2012.
- 23- Bassem Mroue, Thousands on streets as Syria rejects peace plan , *The Independent*, January 24, 2012.
- 24- UN draft resolution on Syria , *Guardian*, January 31, 2012
- 25- ABD: Sürye nin dostlar toplanabilir , *Hürriyet Planet*, February 9, 2012.
- 26- Friends of Syrian People call for end to violence in Syria, urges more sanctions , *Al Arabia*, February 24, 2011.
- 27- Arab League Steps Up Pressure on Syria and Calls for U.N. Help , *The New York Times*, February 12, 2012
- 28- For a more detailed analysis on the so-called Shi'a Revival in the region, see. Vali Nasr (2007), *The Shia Revival: How Conflicts within Islam Will Shape the Future*, W. W. Norton & Company
- 29- For more information on Hizballah, see. Augustus Richard Norton (2007), *Hezbollah*, Princity University Press.
- 30- Marina Ottaway, Bahrain: Between the United States and Saudi Arabia , *Carneige Endowment Commentary*, April 4, 2011; Amir Taheri, Ticking bomb of the Gulf , *New York Post*, April 3, 2011; Ethan Bronner, Bahrain Tears Down Monument as Protesters Seethe , *The New York Times*, March 18, 2011.
- 31- Abbas William Samii (2008), A Stable Structure on Shifting Sands: Assessing the Hizbullaha-Iran-Syria Relationship , *The Middle East Journal*, 62(1), pp.32-53.
- 32- Emile El-Hokayem (2007), Hizballah and Syria: Outgrowing the Proxy